

HALLSTAHAMMARS FOLKETS PARK

Rapporter från Arkeologikonsult 2023:3685

Arkeologisk utredning etapp 1
Fastighet Västtuna 1:319 m.fl.
Svedvi socken
Hallstahammars kommun
Västmanland län
Projektnummer 3685

Författare Peter Sillén

Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen i Västmanlands län
Länsstyrelsens diarienummer:	431-3332-2023
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2023-08-24
Uppdragsnr i KMR:	202301232
Företagare:	Hallstahammars kommun

Fastighet:	Västattuna 1:319 m.fl.
------------	------------------------

Typ av undersökning:	Arkeologisk utredning etapp 1
Utförandetid, fältarbete:	18–19 september 2023
Inmätningssystem:	RTK-GPS
Koordinatsystem:	SWEREF99 TM
Höjdssystem:	RH2000

Projektledare:	Peter Sillén
Rapportansvarig:	Peter Sillén
Fältpersonal:	Peter Sillén
Planer och layout:	Ida Söderström

Fynd:	Inga fynd tillvaratogs
-------	------------------------

ARKEOLOGIKONSULT
Karins väg 5, 194 61 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41
www.arkeologikonsult.se

Fastighetskartan (Topografi 10 och Fastighetsindelning): ©Lantmäteriet
Omslagsbild: Den gamla entrén till Folkets park i utredningsområdets södra del.
Foto från sydväst.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

HALLSTAHAMMARS FOLKETS PARK

Rapporter från Arkeologikonsult 2023:3685

Arkeologisk utredning etapp 1

Fastighet Västtuna 1:319 m.fl.

Svedvi socken

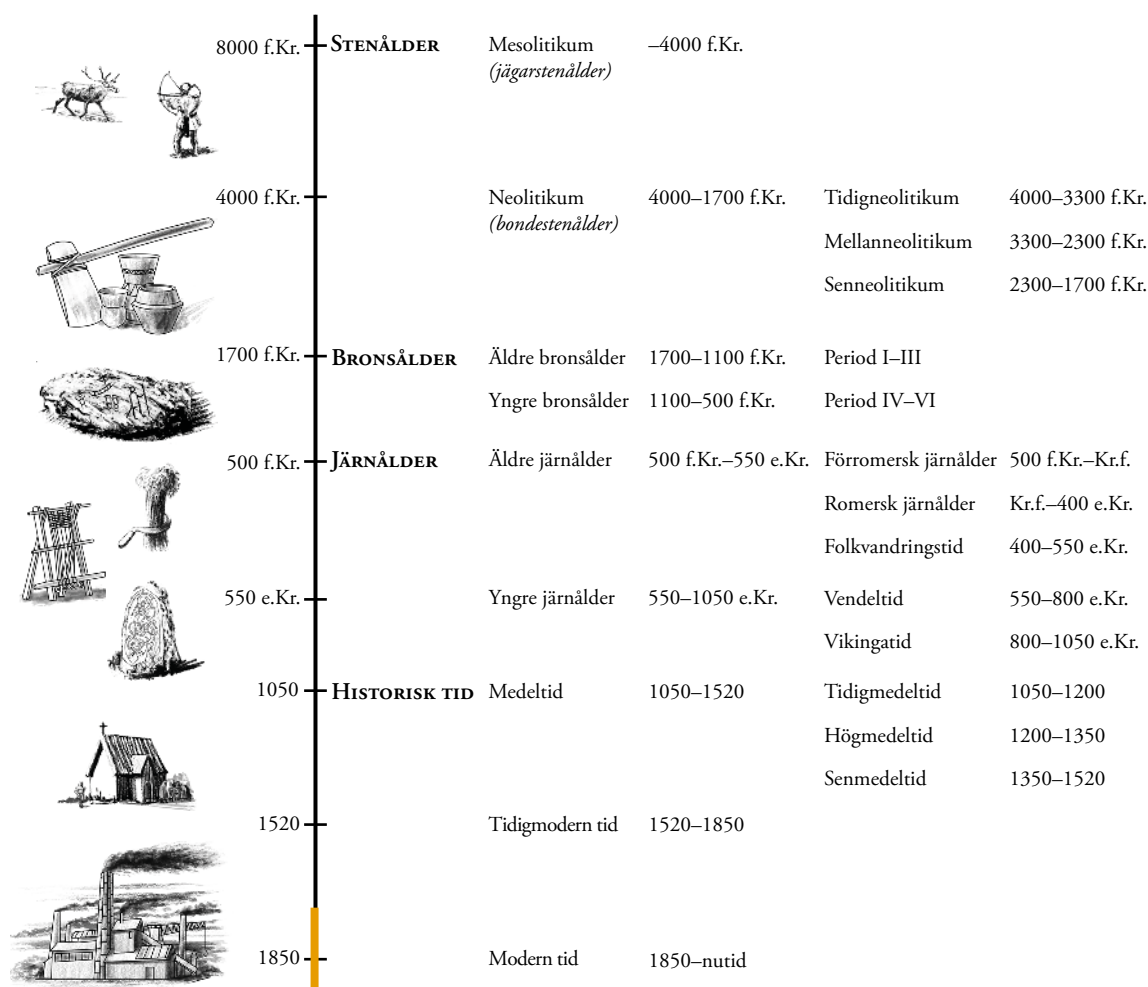
Hallstahammars kommun

Västmanland län

Projektnummer 3685

Författare Peter Sillén

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från Länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING	7
TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ	8
GENOMFÖRANDE	10
Kart- och arkivstudie.....	10
Inventering	10
RESULTAT	11
Kart- och arkivstudie.....	11
Inventering	12
SLUTSATS	14
REFERENSER	15
Litteratur	15
Kartor	15
Arkiv.....	15
Digitala källor	15

Figur 1. Platsen för den arkeologiska utredningen etapp 1 i Hallstahammar. Mot bakgrund av Terrängkartan, skala 1:50 000.

SAMMANFATTNING

Arkeologikonsult har under september 2023 utfört en arkeologisk utredning etapp 1 inom fastigheten Västtuna 1:319, Hallstahammars kommun, Västmanlands län (figur 1). Den arkeologiska utredningen innefattade kart- och arkivstudier och fältinventering. Kartstudierna visade att ett soldattorp funnits inom utredningsområdet åtminstone sedan 1700-talets första hälft. Torpet togs över av arbetare vid Hallstahammars bruk 1906 med tanken på att skapa ett Folkets park kring torpet. Parken levde kvar fram till 2012 när den gick i konkurs, varpå utescenen och dansbanan revs. Soldattorpet står fortfarande kvar på platsen. I den nordvästra delen av fastigheten byggdes Folkets hus 1959. Efter att

Folkets Hus- & Parkförening gick i konkurs övergick driften av Folkets hus i privat regi (Svedvi-Berg Hembygdsförening).

Inga synliga fornlämningar identifierades vid inventeringen. Däremot pekades tre objekt ut som möjliga fornlämningar. Två av objekten var möjliga byggnadslämningar utifrån historiska kartor från 1731 respektive 1822. Det tredje objektet var ett möjligt boplatsläge i områdets östra och sydöstra delar.

Inga förändringar i Kulturmiljöregistret har skett i samband med utredningen eftersom de tre objekten endast är möjliga områden för fornlämningar.

INLEDNING

Figur 2. Översiktsbild inom den centrala delen av utredningsområdet med Folkets hus i fonden. Foto från öster.

Arkeologikonsult har på uppdrag av Länsstyrelsen i Västmanlands län (Lst dnr 431-3332-2023) genomfört en arkeologisk utredning etapp 1 som innefattade kart- och arkivstudier samt fältinventering av ett omkring 38 800 kvadratmeter stort område inom fastigheten Västtuna 1:319 med flera, Hallstahammars kommun, Västmanlands län (figur 2).

Orsaken till den arkeologiska utredningen är att Hallstahammars kommun arbetar med en detaljplan för området. Syftet med den arkeologiska utredningen var att ta reda på om ej tidigare kända fornlämningar berörs av kommunens detaljplaneärende.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

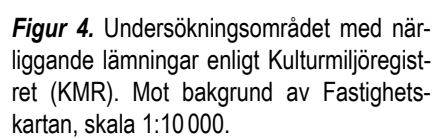
Utredningsområdet som var cirka 38 800 kvadratmeter stort låg centralt i tätorten Hallstahammar. Området var beläget i flack terräng med endast små höjdskillnader på nivåer mellan 33 och 35 meter över havet. Markslaget var av varierat slag och skiftade mellan sandig morän i den västra, centrala och norra delen, medan den södra, sydöstra och nordöstra delen utgjordes av glaciallera (SGU). I ett mindre skogsparti i den sydvästra delen fanns ett område med storblockig morän, samt inom en liten yta i nordväst.

Öster om Folkets hus fanns ett litet skogsparti med relativt tät sly och enstaka stenblock. Inom utredningsområdet fanns stora områden med asfalterade ytor för vägar och parkeringsplatser och anlagda gräsmattor (figur 3).

Inom tätorten finns ett mindre antal registrerade lämningar, bland annat i form av gravfält och ensamliggandestensättningar (figur 4). Omkring 130 meter väster om undersökningsområdet finns ett grav- och boplatsoområde bestående av tvåstensättningar och tre skärvstenshögar (L2003:4732) och en ensamliggandestensättning (L2003:4521). Vid Knektbacken cirka 600 meter åt sydväst finns ett gravfält med nio kändastensättningar (L2003:5204). Vid arkeologiska undersökningar intill gravfältet vid Knektbacken påträffades boplatslämningar i form av härdar (Wikborg 2000; Klange 2016). Härdarna har daterats med spridda dateringar till yngre bronsålder, förromersk/romersk järnålder respektive vikingatid (Klange 2016:13). Det största gravfältet i samhället med omkring 40 anläggningar återfinns cirka en kilometer söderut (L2003:4503, KMR).

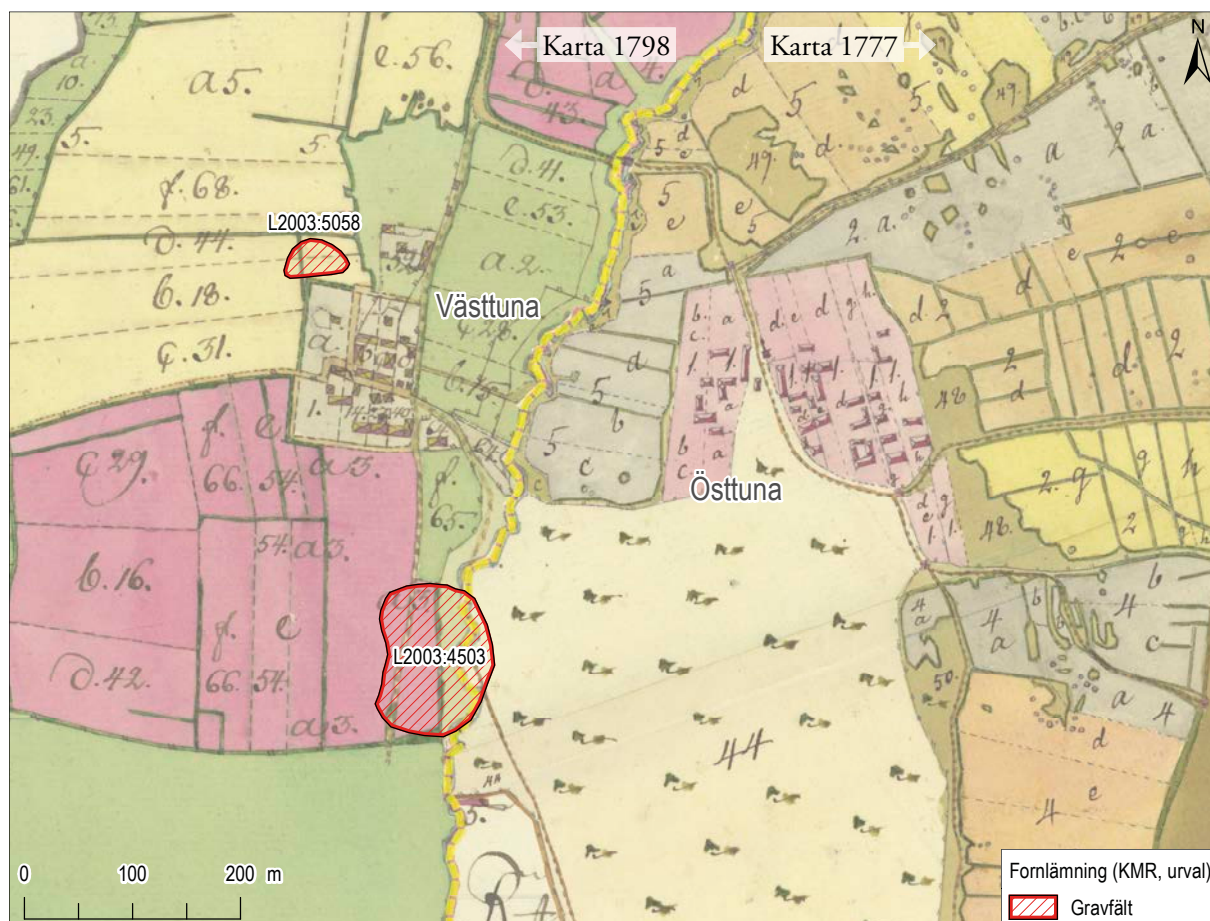
Figur 3. Bilparkering i norra änden av utredningsområdet. Foto från söder.

- 9

Den närliggande gården Tuna med skriftliga belägg från medeltid tyder på en möjlig huvudgård eller centralplats. Under historisk tid bestod Tuna av två gårdslägen; Västtuna och Östtuna. Gården Västtuna låg i Hallstahammars södra del mellan två gravfält;

L2003:5058 och ovan nämnda gravfält L2003:4503 (figur 5). Platsen där Västtuna låg har i dag delvis byggts över av två trafikrondeller. Gården Östtuna var lokaliserad endast 300–400 meter öster om Västtuna.

Figur 5. De bägge gårdslägena för Västtuna och Östtuna på sammanfogade historiska kartor över Västtuna från 1798 och Östtuna från 1777 samt närmast liggande gravfält. Skala 1:7 000.

GENOMFÖRANDE

Kart- och arkivstudie

Kart- och arkivstudien omfattade en genomgång av Kulturmiljöregistret (KMR), Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), Ortnamnsregistret (ISOF) och Historiska museets samlingar (SHM). Historiskt kartmaterial från Lantmäteriets hemsida rektifierades och analyserades gentemot nutida kartmaterial.

Inventering

Inventeringen innebar en noggrann okulär besiktning av hela utredningsområdet för att registrera synliga lämningar samt identifiera ytor där fornlämningar bedömdes kunna finnas dolda under marken. Jordsond medfördes i syfte att klarlägga markbeskaffenhet och för att finna eventuella lämningar dolda under mark exempelvis syllstenar eller andra konstruktioner med mera.

RESULTAT

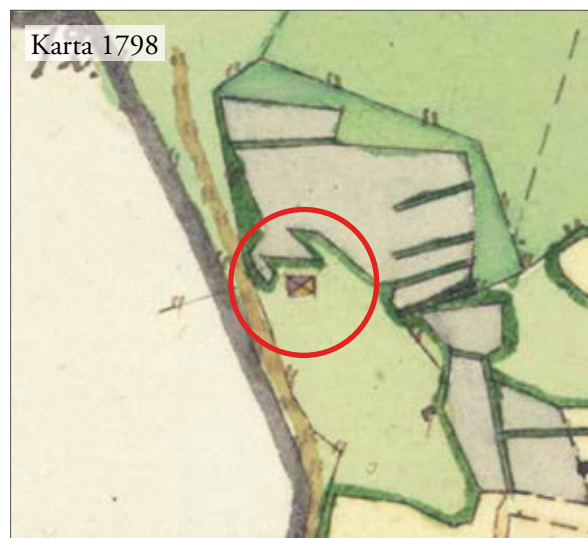
Kart- och arkivstudie

Västtuna omnämns första gången 1358 (ISOF) och ägorna utgjorde under historisk tid en stor del av samhällets västra del. Östtuna gård låg endast 300–400 meter österut med sina ägor i den östra delen av Hallstahammar. Utifrån det historiska kartmaterialet har ett soldattorpet varit känt inom

Västtuna ägor sedan första hälften av 1700-talet. Torpet var utmärkt på tre olika kartor från 1731, 1798 och 1822. På 1731 års karta framgick det att torpet då bestod av två byggnader placerade i vinkel (figur 6). Vid slutet av 1700-talet fanns endast en torpbyggnad kvar (figur 7). Ett par decennier senare hade en byggnad tillkommit cirka 50 meter sydöst om soldattorpet (figur 8).

Figur 6. Soldattorpet med två byggnader markerade på den äldsta kartan från 1731. Kartan är ej rektifierad. Norr är uppåt i bild.

Figur 7. På 1798 års karta fanns endast en byggnad markerad vid Soldattorpet. Kartan är ej rektifierad. Norr är uppåt i bild.

Figur 8. På 1822 års karta hade en byggnad tillkommit sydöst om torpet närmast utredningsområdet östra gräns. Kartan är ej rektifierad. Norr är uppåt i bild.

Inventering

Vid inventeringstillfället stod soldattorpet fortfarande kvar men några spår efter den intilliggande byggnaden (objekt 1) från 1731 års karta gick inte att finna (figur 9). Vid inventeringen genomsöktes platsen för en byggnad (objekt 2) utifrån 1822 års karta cirka 50 meter sydöst om soldattorpet.

Marken var där igenvuxen med högt gräs, buskar och träd (figur 10). Området genomsöktes efter syllstenar både okulärt och med jordsond, men utan resultat.

Utöver två möjliga bebyggelselämningar identifierades även ett möjligt boplatsläge (objekt 3) utmed utredningsområdets östra och sydöstra del (figur 11).

Figur 9. Soldattorpet på en liten kulle centralt i utredningsområdet med läget för objekt 1 i bildens nedre högra del. Foto från söder.

Figur 10. Objekt 2 där en byggnad ska ha legat enligt 1822 års karta. Foto från väster.

Figur 11. De tre objekten (1–3) som har identifierats vid den arkeologiska utredningen etapp 1. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:2000.

SLUTSATS

Vid den arkeologiska utredningen framkom inte några synliga lämningar ovan mark. Två objekt har identifierats genom kartstudier (objekt 1 och objekt 2) och ett objekt vid fältinventeringen (objekt 3; figur 12). Med hjälp av rektifierade historiska kartor framkom två bebyggelselägen och ett område bedömdes i fält som ett möjligt boplatssläge utmed

utredningsområdets östra och sydöstra del. Boplatssläget bedömdes utifrån dess läge i landskapet och markbeskaffenhet i ett flackt lerlandskap öster om moränmarker nedanför en svag sluttning i utredningsområdets östra del. För att kunna göra bedömningar kring fornlämningsstatus av objekten krävs vidare arkeologiska utredningar.

Objekt	Typ	Beskrivning av lämning
1	Möjlig bebyggelselämning	Möjlig bebyggelselämning utifrån byggnad på karta från 1731.
2	Möjlig bebyggelselämning	Möjlig bebyggelselämning utifrån byggnad på karta från 1822.
3	Möjligt boplatssläge	Möjligt boplatssområde i ett flackt lerlandskap öster om moränmarker nedanför en svag sluttning.

Figur 12. Tabell med resultaten från den arkeologiska utredningen etapp 1.

REFERENSER

Litteratur

KLANGE, J. 2016. *Knektbacken. Arkeologisk förundersökning inom fastigheten Knektbacken i anslutning till fornlämningarna 132:1, 133:1 och 133:2, Svedvi socken, Hallstahammars kommun, Västmanlands län, Västmanland*. Rapporter från Arkeologikonsult 2016:3008.

WIKBORG, JONAS, 2000. *Hallstahammar, gravar och stensättning vid Knektbacken: antikvarisk kontroll: Västmanlands län, Svedvi socken, Knektbacken, RAÄ 132 och RAÄ 133*. Västerås, Västmanlands läns museum.

Kartor

Lantmäteristyrelsens arkiv
Västtuna 1, geometrisk avmätning 1731
Svedvi socken, Västmanlands län
Aktbeteckning: T57-44:1
Lantmätare: Matias Hagman

Östtuna 1, storskifte 1777
Svedvi socken, Västmanlands län
Aktbeteckning: T57-49:1
Lantmätare: Johan Pihlstrand

Västtuna 1, storskifte 1798
Svedvi socken, Västmanlands län
Aktbeteckning: T57-44:3
Lantmätare: Johan Boman

Västtuna 1, enskifte 1822
Svedvi socken, Västmanlands län
Aktbeteckning: T57-44:4
Lantmätare: Johan Gustaf Littmarck

Arkiv

RIKSANTIKVARIEÄMBETET
Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA)

Digitala källor

ISOE, ORTNAMNSREGISTRET
Instituttet för språk och folkminnen
<https://ortnamnsregistret.isof.se/place-names>

KULTURMILJÖREGISTRET (KMR)
Riksantikvarieämbetets söktjänst (Fornsök) med alla kända registrerade fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar i Sverige
<https://app.raa.se/open/fornsok/>

STATENS HISTORISKA MUSEER (SHM)
Sök i samlingarna
<https://samlingar.shm.se/>

SVEDVI-BERG HEMBYGDSFÖRENING
Artikel: Hallstahammars Folkets Park
Sökdatum: 2023-10-31
<https://www.hembygd.se/svedvi-berg/plats/189100/text/27091>

SVERIGES GEOLOGISKA UNDERSÖKNINGAR (SGU)
<https://www.sgu.se/produkter-och-tjanster/kartor/kartvisaren/jordkartvisare/>

Rapporter från Arkeologikonsult 2023:3685